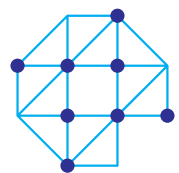
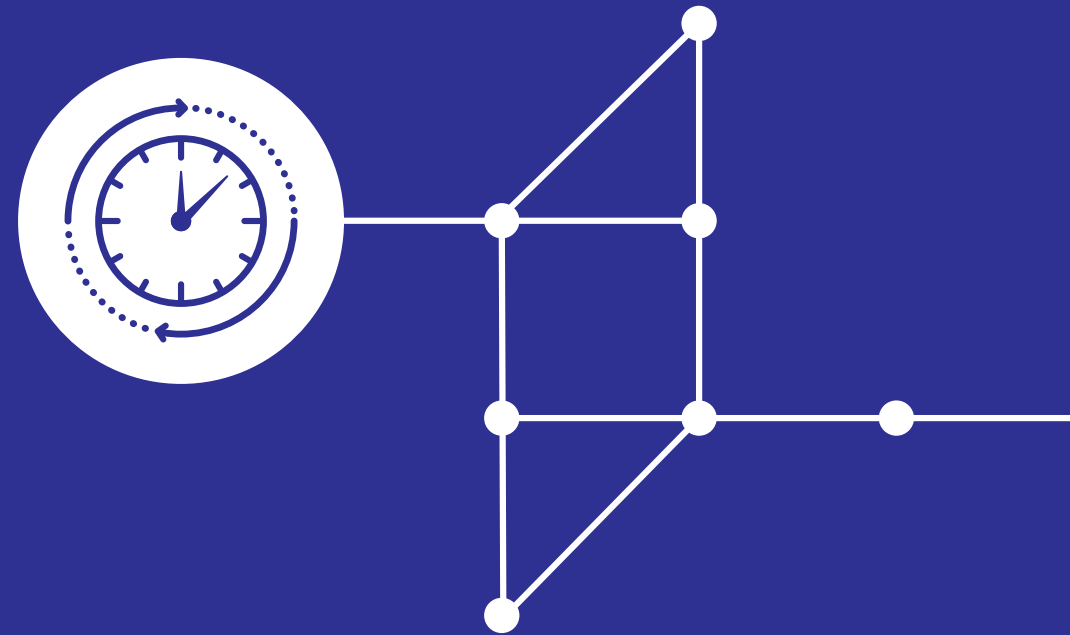

Impact van flexibele studentroutes op kwaliteitszorg

Versnellingsplan
Onderwijsinnovatie
met ICT

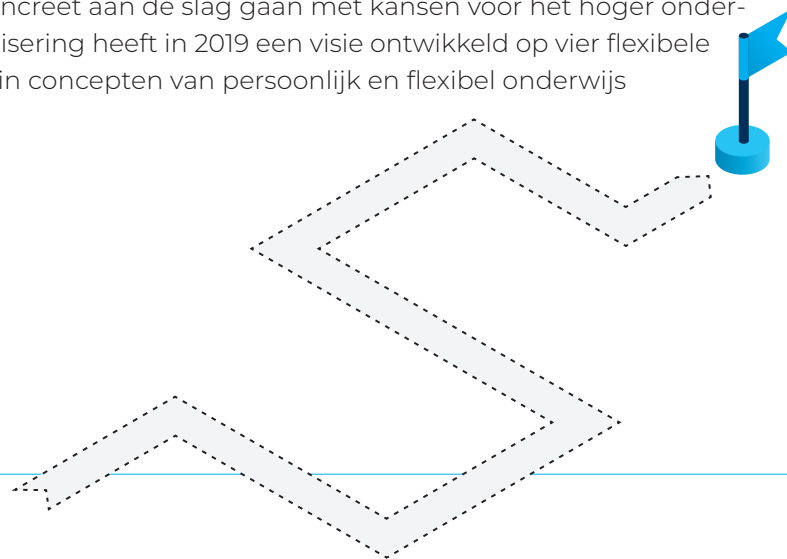
 flexibilisering

Impact van flexibele studentroutes op kwaliteitszorg

Inleiding

Voor u ligt een publicatie die ingaat op uitdagingen rondom het bewaken en bewijzen van de kwaliteit van *flexibel* hoger onderwijs. Flexibiliteit en kwaliteitszorg: twee begrippen die in ons onderwijs cruciaal zijn, en in combinatie met elkaar ook ingewikkelde vragen oproepen. Hoe beoordeel je de waarde van een diploma als de student zijn eigen curriculum samenstelt? Wie bewaakt de kwaliteit als de student modules bij verschillende instellingen volgt? Hoe toon je als opleiding je kwaliteit aan als je op het moment van een visitatie volop aan het innoveren bent? Het zijn maar een paar voorbeelden, er zijn er natuurlijk veel meer. Antwoorden zoeken op dit soort vragen is belangrijk: flexibel onderwijs is de toekomst, dat besef wordt in het Nederlands hoger onderwijs breed gedeeld.

In het Versnellingsplan slaan universiteiten, hogescholen en SURF op het gebied van onderwijsinnovatie de handen ineen. In een plan voor de periode 2019-2022 formuleren zij drie ambities: (1) aansluiting op de arbeidsmarkt verbeteren (2) flexibilisering van het onderwijs stimuleren (3) slimmer en beter leren met technologie. In acht verschillende zones zetten instellingen binnen het Versnellingsplan in op het samenbrengen van initiatieven, kennis en ervaringen, en op het snel en concreet aan de slag gaan met kansen voor het hoger onderwijs. De zone Flexibilisering heeft in 2019 een visie ontwikkeld op vier flexibele studentroutes, waarin concepten van persoonlijk en flexibel onderwijs worden uitgewerkt.

Eigen tempo

De student studeert aan één instelling binnen één programma maar kan de opleiding in eigen tempo doorlopen (versnellen of vertragen).

Buiten de gebaande paden

In deze studentroute wordt de mobiliteit over opleidings- en instellingsgrenzen heen bevorderd. De student kan een (substantieel) deel van zijn programma aan een andere opleiding, faculteit of instelling volgen, zonder praktische drempels.

Mijn diploma

Mijn Diploma laat het idee van een vooraf vastgesteld opleidingsprogramma los. De student stelt kortcyclisch zijn eigen programma samen.

Modulair studeren

De student schrijft zich in voor modules en niet voor een volledig programma. Deze modules kunnen onderdeel zijn van een regulier programma.

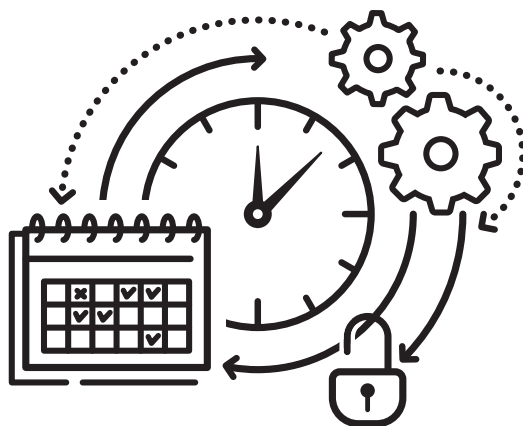
In de beschrijving van de studentroutes wordt al duidelijk dat de combinatie van flexibiliteit en kwaliteitszorg het nodige vraagt van instellingen én beoordelaars van kwaliteit. Bij flexibiliteit horen woorden als maatwerk, ruimte, los(ser) laten, wendbaar zijn, innoveren. Het beoordelen van kwaliteit associëren we (vaak) met begrippen als uniformiteit, kaders, vastleggen, borgen, consolideren. In deze publicatie nemen we juist de mogelijkheden van deze combinatie onder de loep en onderzoeken we de 'vrije' ruimte: hoe kunnen instellingen binnen **bestaande kwaliteitskaders** de student faciliteren in zijn behoefte aan flexibiliteit? Wat vraagt dit van kwaliteitspanels? Wat kan er al in het samenspel tussen flexibilisering en kwaliteitszorg? Wat kan er (nog) niet? En hoe kunnen we daar mee omgaan?

De Werkgroep Kwaliteitsvraagstukken van de Zone Flexibilisering heeft zich in deze en soortgelijke vragen verdiept, en een inventarisatie van mogelijke antwoorden gemaakt. Deze publicatie is het resultaat daarvan.

Opbouw

De publicatie bestaat uit drie gedeeltes:

1. Een bloemlezing van casussen uit de praktijk, op thema gerangschikt en van commentaar voorzien door experts vanuit OCW, NVAO en Evaluatiebureaus (EB's).
2. Een blik op de toekomst, met een schets van beleidsmatige ontwikkelingen op het gebied van flexibilisering van het hoger onderwijs in relatie tot externe kwaliteitszorg en wet- en regelgeving.
3. Een korte afsluiting, waarin we onze belangrijkste conclusies op een rij zetten.

Flexibilisering en kwaliteitszorg: een bloemlezing van vragen en antwoorden

Deze bloemlezing bestaat uit 14 cases, onderverdeeld in vier thema's, waarbinnen in kaart is gebracht wat de mogelijkheden en knelpunten zijn bij het flexibiliseren van het onderwijs binnen de huidige wet- en regelgeving. De cases zijn gedeeltelijk verzameld door de werkgroep Kwaliteitsvraagstukken in het voorjaar van 2020 en gedeeltelijk opgehaald en besproken tijdens een landelijke netwerkbijeenkomst op 26 november 2020. Alle casuïstiek is besproken met vertegenwoordigers van een aantal hogescholen en universiteiten en vervolgens voorgelegd aan "experts" op dit gebied, werkzaam bij het ministerie van OCW, de NVAO en bij EB's die geholpen hebben met het verwoorden van mogelijke oplossingsrichtingen.

De vier thema's zijn ontstaan bij het categoriseren van de casuïstiek en zij introduceren elk de overkoepelende vraag bij de onderliggende cases:

1. Het niet-reguliere onderwijsaanbod

2. De niet-reguliere student

3. Waardering na een individueel programma

4. Algemene uitgangspunten bij accreditaties

De grootste uitdagingen bij het flexibiliseren van onderwijs in relatie tot kwaliteitszorg liggen bij het ontwikkelen van niet-regulier onderwijsaanbod, het zwaartepunt van deze bloemlezing ligt dan ook bij dit thema. Thema's hangen onderling nauw samen, de oplossingsrichtingen bij de verschillende cases overlappen elkaar om die reden zo nu en dan.

Van elk thema geven we een korte beschrijving. Per casus verwijzen we naar de studentroute(s) waarbinnen de casus speelt of kan spelen, en beschrijven we waar mogelijk de oplossingsrichtingen. We sluiten elk thema af met een samenvatting van aanvullende opmerkingen en suggesties van experts.

Thema 1

Het niet-reguliere onderwijsaanbod

Instellingen bieden steeds vaker onderwijs aan dat niet binnen het traditionele programma van een opleiding past. Op welke manier wordt voor dit onderwijs de kwaliteitszorg (intern en extern) geborgd? En zijn er grenzen aan het aanbod?

CASUS 1

Propedeutische fase binnen flexibele hbo-bacheloropleidingen: hoe doe je dat?

Studentroute: Eigen tempo, Buiten de gebaande paden, Mijn diploma

Hoe verantwoord je een vrij ingerichte propedeuse?

Op basis van de WHW kennen hbo-bacheloropleidingen verplicht een propedeutische en een post-propedeutische fase. De WHW kent een 'kan-bepaling' voor WO-bacheloropleidingen, die maakt dat het aan een WO-instelling is om te bepalen of een bacheloropleiding een propedeutische fase heeft. Wanneer men echter een propedeutische fase kent (verplicht, of als keuze), dan geldt deze fase voor alle opleidingsvarianten (voltijd, deeltijd, duaal).

Juist deeltijdopleidingen geven soms uiteenlopende invullingen aan de propedeutische fase. Een opleiding kent bijvoorbeeld vier basis-modules. De student kiest er twee die samen de propedeuse vormen. Een andere student kan twee andere modules kiezen. Kortom, binnen deze opleiding is de student vrij in de keuze van modules én de volgorde waarin deze worden gevolgd. Een opleiding moet natuurlijk aan de regelgeving voldoen. Deze regelgeving kan echter belemmerend werken bij het flexibel inrichten van de propedeutische fase en de behoefte die de student hierin heeft. Hoe moet een opleiding een 'vrij' ingerichte propedeuse verantwoorden bij een visitatie?

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

Deze casus lijkt zich te lenen voor een wat 'lossere' benadering. De aanbeveling, ook ondersteund door kwaliteitsexperts, is om nu niet al te veel energie te steken in het voldoen aan de wettelijke eis, en met dit gegeven om te gaan zoals in het experiment Leeruitkomsten. Binnen dit experiment geldt enige formele coulance: de overheid wil niet rigide bestaande regelgeving handhaven als dat het experimenteren in de weg staat. Opleidingen die niet meedoen aan het experiment lopen met een vrij ingerichte propedeuse in feite vooruit op wet- en regelgeving. Het uitgangspunt in zijn algemeenheid blijft natuurlijk dat opleidingen aan bestaande regelgeving moeten voldoen.

CASUS 2

Vrije-keuzeruimte: hoeveel ECTS mag dit bedragen?

Studentroute: Buiten de gebaande paden

Hoe ver reikt de vrijheid?

Veel opleidingen bieden de student een vrije-keuzeruimte aan binnen de studie. De student kan deze benutten om zich te verdiepen of te verbreden. De vrije-keuzeruimte wordt vaak ingevuld met een minor. Daarnaast kan een student ook zelf een pakket samenstellen met bijvoorbeeld losse onderwijseenheden of vakken. Studenten kunnen over instellingen heen hun vrije-keuzeruimte benutten.

De vrije-keuzeruimte kent verschillen in omvang. Een vrije minor is vaak 30 ECTS. Er zijn hogescholen die aangeven dat de vrije ruimte 25% mag bedragen, wat dan neerkomt op 60 ECTS. En dan zijn er ook nog universiteiten waar de vrije ruimte 45 ECTS bedraagt. Hoe groot mag de omvang van de vrije-keuzeruimte eigenlijk zijn binnen een flexibele bacheloropleiding? Waar liggen de grenzen?

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

Bij visitaties wordt weinig gedaan met dit soort getallen en percentages. Het gaat veel meer over de kwalitatieve beoordeling van het onderwijs. De eindkwalificaties zijn hierin cruciaal. Deze moeten als gebouw goed staan, en daar hoort een toetshuis bij. Als je dat als opleiding goed op

orde hebt, weet je of de student aan de gestelde eisen voldoet. De leerweg is secundair, en wordt gekozen door de student binnen de ruimte die de opleiding biedt.

Het begrip 'opleiding' als zodanig is dan ook een onderwerp van gesprek, ook bij experts die de kwaliteit van de opleiding beoordelen. Opleidingen worden breder, ook studenten hebben hier behoefte aan. Anderzijds is er ook behoefte aan herkenbaarheid en een helder zicht op het eindproduct van een opleiding. Waar de grenzen van de vrijheid liggen hangt af van het verhaal van de opleiding, de kwalitatieve verantwoording daarbij, en het aantoonbare bewijs dat studenten voldoen aan de kwaliteitseisen.

CASUS 3

Flexibel onderwijs, flexibele accreditatie?

Studentroute: Buiten de gebaande paden

(Hoe) beweegt het huidige accreditatiestelstel mee met toenemende flexibilisering?

Binnen het wetenschappelijk en hoger onderwijs is interdisciplinair onderwijs een van de speerpunten voor de komende jaren. Dat uit zich in allerlei innovaties en samenwerkingsvormen in binnen- en buitenland¹. Zo ontwikkelen universiteiten steeds meer brede bachelor programma's, zoals Global Sustainability Science, Natuurwetenschap en innovatiemanagement & Philosophy, Politics and Economics. Hiermee worden de studenten voorbereid op een moderne arbeidsmarkt. Er bestaat ook een alliantie tussen de UU, de WUR en de TU/e, waarbinnen onder meer gewerkt wordt aan een vrije master. In zo'n master kunnen studenten onderwijs kiezen uit het aanbod de drie betrokken universiteiten.

¹ CHARM-EU is een universitair samenwerkingsverband tussen Universiteit Utrecht, Universiteit Barcelona, Trinity College Dublin, Universiteit van Montpellier en de Eötvös Loránd Universiteit van Budapest.

Bij hogescholen zien we dezelfde ontwikkeling. Een voorbeeld: Avans Hogeschool biedt niet alleen *binnen* opleidingen onderwijs aan met bijbehorende toetsing, maar doet dit ook opleidingsoverstijgend, of zelfs losgekoppeld van enige opleiding².

Het huidige accreditatiestelsel gaat uit van opleidingen en programma's binnen één domein en één instelling. In de wereld van vandaag, waarin studenten en arbeidsmarkt andere behoeftes hebben en vragen om meer flexibiliteit, lijkt het meer en meer nodig om ook andere benaderingen toe te passen. Hoe gaan panels hiermee om? Wat kunnen opleidingen doen?

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

In de voorbeelden die we hier kort noemen wordt in feite steeds buiten de traditionele opleiding getreden. Hiermee sorteren opleidingen voor op het nieuwe stelsel voor kwaliteitszorg, dat waarschijnlijk in 2024 ingaat. In het huidige stelsel moeten modules altijd een relatie hebben met een opleiding. Dat betekent dat modules op zichzelf geen zelfstandig bestaan hebben. Op dit moment kan de vraag over een (gedeeltelijke) ontkoppeling van accreditatie en opleiding nog niet goed vanuit de bestaande kaders beantwoord worden. In de toekomst, en zeker vanaf 2024, zal dat waarschijnlijk wel mogelijk zijn. Het is op dit moment wél altijd mogelijk om modules voor te leggen aan de examencommissie en dan te kijken of ze onderdeel kunnen zijn van een bestaande opleiding. Een examencommissie heeft de bevoegdheid een opleidings-eenheid te valideren.

Het gezamenlijk aanbieden van opleidingen en het laten accrediteren van deze opleidingen door verschillende instellingen is ook mogelijk.

² Zo is er de Avans Innovative Studio (AIS) en de Avans Multidisciplinary eXperience (AMX). Avans verwacht in de toekomst een toename van onderwijs en toetsing die niet specifiek aan één opleiding gekoppeld is (niet-opleidingsgebonden modules). In de nieuwe ambitie is dan ook opgenomen dat elke student meerdere interdisciplinaire leerervaringen gaat opdoen.

CASUS 4**Open opleiding. Student centraal, eigen curriculum***Studentroute: Mijn diploma***Hoe open mag een opleiding zijn?**

Een opleiding is bezig met het ontwikkelen van een open opleidingsvariant. Het idee hierbij is dat de student centraal staat en een volledig gepersonaliseerd curriculum doorloopt. Er ligt dus geen voorgeprogrammeerd opleidingstraject. De student geeft samen met de docent invulling aan het programma en zij stemmen dat gezamenlijk continu af. De docent bewaakt de samenhang tussen de competenties, de leer- en onderwijsactiviteiten en de relatie tot de toetsing. Idealiter ligt er ook geen voorgeprogrammeerd eindwerk.

In deze casus draait het om de ruimte die een opleiding kan en mag nemen om op deze manier vorm te geven aan een curriculum. Hoe groot is die ruimte, en welke bezwaren zijn er? En hoe wenselijk is het om de ruimte op te zoeken? Het ontwikkelen van een open opleidingsvariant kan in de praktijk goed in het WO, en lijkt ook wat beter bij dit type onderwijs te passen. Hoe zit dit in het HBO?

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

In het WO is te zien dat de binding van een opleiding met een duidelijk afstudeerprofiel en domein minder duidelijk is. In het HBO werkt dit anders: daar heeft een opleiding doorgaans een duidelijk afstudeerprofiel en binding met een domein. Dat kan het lastiger maken om een 'curriculumloze' opleiding te ontwikkelen. De huidige WHW schrijft voor dat het onderwijsprogramma gedefinieerd moet zijn in termen van 'onderwijseenheden' en in de OER moet worden opgenomen. Verder geeft de WHW aan tot op welk niveau een opleiding beschreven moet worden. Er is in ieder geval een beschrijving nodig van het aantal studiebelastingsuren/ECTS, de inhoud van het programma, kwalificaties, leerdoelen en de wijze van toetsing.

Voor nu kan een WO-opleiding ervoor kiezen het onderwijsprogramma te definiëren binnen het concept van de open opleiding. Dat wil zeggen dat de beschrijving zo 'open', en 'grofmazig' mogelijk wordt gemaakt, en wel zodanig dat hij nog in lijn is met de onderliggende visie van de

open opleiding en de kaders van de WHW. Voor een HBO opleiding is dit vooralsnog niet mogelijk, maar de experts geven aan dat deze wens wel wordt gehoord en wordt meegenomen in de discussie over toekomstige wetwijzingen.

CASUS 5**Kwaliteitszorg bij korte cursussen en masterclasses***Studentroute: Modulair studeren***Hoe bewaak je de kwaliteit van de kleine onderwijseenheid?**

Een universiteit wil - net als andere universiteiten en hogescholen - meer gaan doen om Leven Lang Leren te stimuleren. Ook de overheid biedt stimuleringsregelingen voor bij- en nascholing van professionals. Dit betekent dat er een breed portfolio aan kortlopende onderwijsvormen wordt ontwikkeld (masterclasses, cursussen, modules). Dit is grotendeels niet-regulier onderwijs en valt dus buiten de WHW en de reguliere kwaliteitszorg. Hoe kunnen we aan deze kleine onderwijseenheden toch een externe waarde toekennen, zonder dat het een onnodige bureaucratie of verhoogde werkdruk oplevert? Hoe kun je op een 'lean' manier een interne en externe kwaliteitsbewaking opzetten voor onderwijseenheden die kleiner zijn dan één vak?

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

Voor zover dit nog niet gebeurt, is het in ieder geval een goed idee om als instelling je aanbod aan kleine onderwijseenheden onder te brengen bij de reguliere interne kwaliteitszorg. Een 'lean and mean' aanpak is hierin inderdaad aan te bevelen: een proces dat niet is gebaseerd op een veelheid aan documenten en een intensieve evaluatiecyclus, maar een slimme benadering waarin alle betrokken op regelmatige basis met elkaar het gesprek voeren over verbetering en ontwikkeling. Het is wel van belang te zorgen voor een navolgbare cyclus, waarin een PDCA herkenbaar is. Door deze weg in te slaan bereid je je als instelling voor op een nieuw stelsel. Hierin krijgen instellingen mogelijk de optie om de kwaliteitszorg van een breder aanbod, met inbegrip van kleinere en losstaande onderwijseenheden, te laten

beoordelen via een toets voor instellingsaccreditatie. Een tweede optie die universiteiten en hogescholen eerst moeten verkennen is inschaling van het momenteel niet geaccrediteerde aanbod in het NLQF³ via het NCP⁴ NLQF.

CASUS 6

Eigenaarschap bij faculteitsbrede modules

Studentroute: Buiten de gebaande paden

Hoe borg je de kwaliteit van interdisciplinair onderwijs dat niet bij één opleiding hoort?

Binnen een instelling worden onderwijsseenheden aangeboden die niet bij een specifieke opleiding horen. Deze onderwijsseenheden worden ondergebracht bij een 'willekeurige' opleiding in de OER, zodat ze in elk geval ergens vastliggen. Er wordt ook één examencommissie aangewezen waar de eenheden onder vallen.

De vraag is bij welke opleiding de informatie over en regels rondom onder meer toetsen moeten worden vastgelegd in de OER, wie verantwoordelijk is voor het borgen van de onderwijskwaliteit en welke examencommissie verantwoordelijk is voor het borgen van de toetskwaliteit en het behandelen van verzoeken en klachten van studenten. Nu we toe gaan naar meer keuzeruimte in de curricula en dus ook meer keuzemodules, wordt dit vraagstuk prangender. Op dit moment wordt nog gekozen voor koppeling aan een opleiding, maar doordat er in de opleiding en examencommissie vaak weinig eigenaarschap gevoeld wordt voor zo'n onderwijsseenheid, dreigt het een ondergeschoven kindje te worden. De aandacht gaat uit naar het verplichte, eigen curriculum.

Bij deze casus vragen we ons daarom af of het mogelijk is om niet-opleidingsgebonden onderwijsseenheden een eigen status te geven, los van het huidige concept van de opleiding: is het bijvoorbeeld

³ Nederlands kwalificatieraamwerk

⁴ Nationaal Coördinatiepunt Nederlands Kwalificatieraamwerk

mogelijk een instellingsbrede examencommissie in te stellen, die gaat over de kwaliteitsborging en verzoeken rondom dergelijke onderwijsseenheden? Zo'n examencommissie kan zich daar dan ook in specialiseren. Als het gaat om de OER is de vraag of je of bepaalde onderwijsseenheden kunt vastleggen in een examenprogramma dat niet gekoppeld is aan een opleiding. Wat zou het betekenen voor de accreditatie, als dergelijke onderwijsseenheden niet meer aan een opleiding gekoppeld zijn?"

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

De WHW gaat voornamelijk uit van het concept 'opleiding'. De OER en examencommissie zijn dan ook altijd gekoppeld aan die opleiding, terwijl de onderwijsseenheden waar we hier aan refereren nu juist NIET aan een specifieke opleiding gekoppeld zijn. Toch is het zo dat instellingen nu al alle vrijheid hebben om hier invulling aan te geven, ook al ontbreekt voor niet-regulier aanbod de formeel vereiste externe kwaliteitszorg. Ook hier kunnen instellingen eigenaarschap tonen door deze externe kwaliteitszorg zelf te organiseren en deze zo te incorporeren tot interne kwaliteitszorg. Niets verhindert een instelling een extern, deskundig en onafhankelijk panel in te stellen dat de kwaliteitszorg over niet-regulier aanbod beoordeelt.

CASUS 7

Een vrij masterprogramma samenstellen

Studentroute: Buiten de gebaande paden

Wie heeft de regie bij het borgen van een individueel studieprogramma?

Dit is een hypothetische casus, die wordt besproken binnen een alliantie tussen de WUR, de TU-e en de UU. Een student wil een vrij masterprogramma samenstellen. Hij heeft een vakkenpakket voor ogen dat voor 40 ECTS bestaat uit vakken van de UU en TU-e, en voor 20 ECTS uit vakken van de WUR. Zijn vakkenpakket omvat disciplines uit datascience, circulaire landbouw en sociale wetenschappen. Internship wil hij via een start-up programma aan de UU doen, thesisbegeleiding komt bij de

WUR maar met expertise van de UU. Dit programma is vrijer dan een variatie op een reeds bestaande Croho: een combinatie van disciplines die zich ook uit in de thesis en stagebegeleiding. Hoe ver kunnen we gaan in het opnemen van studiepunten van andere instellingen? Welke eisen zijn hier aan een examencommissie te stellen? Wat zijn de grenzen die we in acht moeten nemen? Hoe vrij is vrij?

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

In dit voorbeeld is van belang dat één opleiding eigenaar is. Dit lijkt hier de opleiding van WUR, omdat het thesistraject kennelijk in haar handen ligt. In dat geval is de opleiding van WUR de meetlat en kan het hele traject verlopen zoals hierboven al omschreven. Ook bij vergelijkbare voorbeelden is het zo dat één opleiding zich volledig verantwoordelijk moet voelen voor het traject en de koppeling naar het verstrekte diploma.

Wat zeggen kwaliteitsexperts over dit thema?

Als het gaat om niet-regulier onderwijsaanbod is het meest gehoorde geluid vanuit bevroegde experts dat er al het nodige mogelijk is. Natuurlijk werken we binnen kaders van de WHW, maar daarin zijn veel zaken rondom speciaal aanbod niet expliciet geregeld. Dat geeft ruimte. Een relevante vraag in deze is altijd of het om individuele variaties gaat, of om programmatische patronen die de kant op gaan van 'joint programs'. Bij een individueel speciaal aanbod dat wordt beoordeeld door een examencommissie die verbonden is aan een CROHO-geregistreerde opleiding kan er veel. Bij grotere programma's wordt over het algemeen wat eerder op de rem getrapt.

Het uitgangspunt in de WHW is dat je als instelling het onderwijs zelf verzorgt. Binnen OCW wordt erkend dat dit uitgangspunt af en toe voor 'schuring' zorgt, en intern wordt ook wel het gesprek gevoerd over waar grenzen liggen. Het OCW is voornemens om dit onderwerp volgend jaar aan te pakken als thema. Streven hierbij is om opleidingen te ondersteunen in het pakken van de ruimte om hun onderwijs te innoveren.

Opleidingen in het reguliere veld die in hun opleidingsaanbod dicht bij elkaar zitten, kunnen bij het ontwikkelen van niet-regulier aanbod op zoek gaan naar overeenkomsten. Er wordt vaak vanuit voltijd gedacht, ook door examencommissies (die trappen dan op de rem). Dat is op zich begrijpelijk, maar als je denkt vanuit overeenkomsten in leeruitkomsten wordt het makkelijker om nieuwe maatwerk leerwegen en toetsing te ontwikkelen. Dit kan, en het gebeurt al in de praktijk.

Bij accreditaties is het altijd van belang dat de opleiding kan aantonen dat er een controlebaar proces van kwaliteitszorg is, ook voor niet-regulier aanbod.

In de praktijk kom je ook wel aparte examen-kamers tegen: een soort joint venture tussen opleidingen. Als je die groepeerd onder bestaande examencommissies dan kom je een heel eind.

In de huidige Instellingstoets Kwaliteitszorg (ITK) gaat het niet expliciet over de kwaliteitszorg bij niet-regulier onderwijsaanbod, een aanrader is om dat in de ITK 3.0 wel te doen. Dit is meteen een aanbeveling voor de NVAO bij de ontwikkeling van een nieuwe versie van het beoordelingskader.

Thema 2

De niet-reguliere student

Contractstudenten en/of studenten die een flexibel pad volgen horen, anders dan reguliere studenten, niet automatisch bij een opleiding, bij een studiejaar of zelfs bij een instelling. Hoe bewaken wij de kwaliteit van het studieprogramma en de rechten van de niet-reguliere student?

CASUS 8

Modules van academische kwaliteit voor de lerende professional

Studentroute: Modulair studeren

Hoe zorg je voor begrenzing en afgrenzing?

Een universiteit heeft een online, deeltijd masterprogramma. Onder professionals in het betreffende werkveld bestaat de behoefte om enkele vakken van dit programma los te volgen. De universiteit wil graag tegemoetkomen aan deze leerbehoefte en enkele combinaties van vakken als modules aanbieden aan deze doelgroep. Uit nadere gesprekken met het werkveld blijkt dat sommige leerdoelen en inhoudelijke elementen wel iets gewijzigd moeten worden, de leerbehoefte van de professionals is immers niet exact dezelfde als die van de initiële student. Tegelijkertijd is er de wens om een academisch keurmerk te hebben, zodat duidelijk aangetoond kan worden dat de aangeboden modules masterniveau hebben, en dat een toetsing op de leerdoelen heeft plaatsgevonden.

In deze casus spelen twee kwesties:

1. **Leerdoelen en leeruitkomsten.** Omdat leerbehoeften van professionals en initiële studenten niet hetzelfde zijn, moeten leeruitkomsten van cursussen die buiten de opleiding vallen vaak gewijzigd worden. De vraag is dan hoe je het academisch keurmerk houdt. Voor een cursist speelt het punt dat een resultaat dat in een losse module is

behaald niet per definitie leidt tot een vrijstelling bij een opleiding.

2. **Het scheiden van geldstromen.** Dit is een uitdaging bij het verzorgen van onderwijs aan cursisten: zuiverheid van geldstromen is nodig om te voorkomen dat er ongelijkheid ontstaat in een speelveld met bekostigde en niet-bekostigde instellingen.

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

Als opleiding mag je voor cursisten het aanbod veranderen. Als er verschillen in leeruitkomsten ontstaan tussen cursisten en initiële studenten, dan is dat een reden voor een kritische toets door de examencommissie als een cursist student wil worden. Deze cursist doorloopt dan de reguliere toelatingsprocedure van de opleiding. De examencommissie stelt vast of de cursist toelaatbaar is en of, en zo ja welke vrijstellingen er gelden. Het is dan aan de examencommissie om te beoordelen of een cursist aan dezelfde leeruitkomsten heeft voldaan als de student die binnen een opleiding dezelfde module volgde.

CASUS 9

De status van de contractstudent binnen de instelling

Studentroute: Modulair studeren

Hoe regelen we de kwaliteitszorg voor niet reguliere studenten?

Een contractstudent heeft een aantal specifieke verzoeken, waaronder extra tentamentijd en een laptop bij een tentamen. De betreffende opleiding is van oordeel dat de examencommissie niet ontvankelijk is voor het beoordelen van dit verzoek: de contractant is immers geen student in de zin van de WHW. Verder is deze categorie studenten permanent niet vertegenwoordigd in de medezeggenschap en/of in onderwijsevaluaties. De status van personen die (digitaal) aanschuiven of andere bijzondere onderwijsvormen volgen is niet vastgelegd in de WHW. We verwachten echter dat flexibilisering zal leiden tot een toename van deze inschrijfvormen. Dat roept vragen op: hoe zijn deze 'studenten' vertegenwoordigd in medezeggenschap en de evaluatie van het onderwijs? Welke mogelijkheden voor beroep en bezwaar

hebben ze? Hebben ze recht op voorzieningen bij tentamens en dergelijke? Is het aan instellingen zelf om hier beleid om te voeren? Besluit het faculteitsbestuur hierover, of kan zij de betreffende examencommissie hiervoor een mandaat geven? Hoe zit het met de kwaliteitszorg voor niet-reguliere studenten? Samenvattend en iets provocerder gesteld: zijn niet reguliere studenten wel volwaardige studenten?

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

Instellingen hebben op dit moment een heel verschillende benadering van wat een cursist of contractstudent is. De aanbeveling is om wel degelijk te streven naar zoveel mogelijk gelijke behandeling van cursisten en reguliere studenten, ook al vallen hun inschrijving en leeractiviteiten niet onder de WHW. Een cursistenstatuut kan hierbij een stap in de goede richting zijn. Een mooi voorbeeld van zo'n statuut is te vinden bij de Hanzehogeschool⁵.

Waarom is gelijke behandeling aan te bevelen? Een belangrijke reden is dat cursisten ook reguliere studenten kunnen worden: als de flexibilisering toeneemt zullen we steeds vaker zien dat geswitcht wordt van contract- naar regulier HO-onderwijs. Als cursisten bij een instelling willen instromen, moeten de resultaten die ze hebben behaald natuurlijk gevalideerd kunnen worden door een examencommissie.

Wat zeggen kwaliteitsexperts over dit thema?

Bij dit thema is het goed om te redeneren vanuit de professional, en niet (te veel) vanuit het wettelijke stelsel. De vraag is ook hoeveel je op dit punt moet willen verankeren in de WHW, en hoeveel je (onbedoeld) vastlegt. Dat is wellicht niet eens wenselijk of nodig, temeer daar over dit onderwerp binnen OCW nog geen gesprek in brede zin wordt gevoerd. De verwachting is dat dit de komende tijd wel gaat gebeuren. Werken met een cursistenstatuut is dan een mooie tussenoplossing.

⁵ www.hanzepro.nl/media/kz4lphhb/cursistenstatuut-hanzehogeschool-groningen.pdf

Thema 3

Waardering na individueel programma

Kan een student een volwaardig diploma krijgen na afronding van een individueel samengesteld onderwijsprogramma dat is gevolgd bij meerdere opleidingen en/of instellingen? Waar ligt de grens?

CASUS 10

ISAT code, meerdere eindniveaus

Studentroute: Buiten de gebaande paden, Mijn diploma

Wat mag er wel en niet?

Bij visitaties/accreditaties wordt ISAT code gevisiteerd. Soms hangen er onder ISAT code verschillende varianten: voltijd, deeltijd en dual. De inrichting kan per variant en doelgroep verschillen, juist omdat je als opleiding wilt aansluiten bij de doelgroep. Een voorbeeld: een opleiding verzorgt het onderdeel Professionele Vaardigheden. Voor de reguliere voltijdstudenten zonder werkervaring wordt dit onderdeel op niveau 2 afgesloten. Voor de deeltijdstudenten (met werkervaring) op niveau 3. Zij stappen immers al hoger in, is de gedachte. Dit wordt bij een visitatie niet goedgekeurd, er wordt gesteld dat de varianten op hetzelfde eindniveau moeten afoetsen. Voor de betreffende opleiding betekent dat in dit geval niet kan worden aangesloten bij het niveau van de deeltijdstudenten.

Deze casus draait om het evenwicht tussen formele kwaliteitseisen en maatwerk vanuit opleidingen. Hoe kijkt men bij externe kwaliteitszorg naar dit verschil in eindniveau tussen de voltijd- en deeltijdvariant van dezelfde ISAT code? Wat 'mag' hierin wel en niet? En hoe kan een opleiding hierin (toch) voldoende aansluiten bij verschillende doelgroepen?

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

Een opleiding heeft een set van eindkwalificaties. De erkenning geldt voor de opleiding als geheel, dus de eindkwalificaties zijn voor alle varianten dezelfde. Ongeacht hun herkomst en de bagage bij binnenkomst moeten alle studenten in alle varianten bijvoorbeeld aan dezelfde eisen voor professionele vaardigheden voldoen. De weg naar het ontwikkelen van deze vaardigheden kan verschillen per student (doelgroep); het eindniveau staat echter vast.

Een student mag qua demonstratie van vaardigheden altijd boven het minimaal vereiste uitgaan. Een oplossing om kwaliteit of niveau op een hoger niveau te belonen zijn extra certificaten. Diplomasupplementen kunnen extra studiepunten bevatten. De meerwaarde kan worden gehonoreerd en worden toegevoegd aan het diplomasupplement.

CASUS 11

Grenzen aan studeren 'buiten de deur'

Studentroute: Buiten de gebaande paden, Mijn Diploma

Hoe rekbaar is een diploma?

Een universiteit vraagt zich af hoe een panel van deskundigen een diploma zou beoordelen dat bestaat uit door een student zelfgekozen onderdelen van een aantal instellingen. Is er een grens aan het aantal onderdelen 'van buiten' om een diploma bijvoorbeeld nog Leids/VU/Inhollands te laten zijn? In een extreem geval: kan je door 20 ECTS te halen bij 9 verschillende instellingen een bachelor diploma krijgen? Als het binnen de OER past qua inhoud, niveau en samenhang, als het panel vindt dat de OER correct is toegepast en als het ITK-panel overtuigd is van de borging, is het dan in alle gevallen goed? In feite is hier dus de vraag: hoe flexibel/rekbaar is een diploma?

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

De ultieme test is of de examencommissie vindt dat aan de beoogde leerresultaten van een opleiding is voldaan. In de OER zijn alle onderwijseenheden beschreven en vastgelegd. Hieraan moet de student voldoen, maar als de student voor één of meer onderwijseenheden een alternatieve prestatie aandraagt die de Examencommissie accepteert (geleverd bij welke instelling dan ook), zou dat geen probleem hoeven zijn.

Het is voor te stellen dat de examencommissie erop staat dat de student de afstudeerfase bij de eigen opleiding doorloopt. Dat lijkt een alleszins te verdedigen eis om garantie over afstudeerkwaliteit te kunnen aantonen.

Wat zeggen kwaliteitsexperts over dit thema?

In de praktijk zijn er wel degelijk grenzen aan wat een student allemaal 'buiten de deur' kan doen. Verantwoording over het gepresteerde buiten de deur begint bij de student: die zal met overtuigend bewijs moeten komen. Verder zijn ook bij dit thema het aantoonbare eigenaarschap van één opleiding, en de duidelijke rol van de examencommissie cruciale factoren bij het beoordelen van de waarde van een diploma.

Ook in Europees verband spelen er vragen rondom dit thema, en wordt bekeken of je met Microcredentials een antwoord op deze vragen hebt. Op dit moment worden hierover binnen Europa veel surveys uitgezet. De uitkomsten daarvan worden komende tijd geclusterd, in Nederland kunnen we hiermee straks ons voordeel doen.

Thema 4

Algemene uitgangspunten bij accreditaties

Bij accreditaties worden de NVAO-standaarden getoetst. Hoeveel ruimte bieden deze standaarden aan opleidingen en visitatiepanels bij de beoordeling van geflexibiliseerde vormen van onderwijs?

CASUS 12

Flex-studeren: en het rendement dan?

Studentroutes: Eigen tempo, Buiten de gebaande paden, Mijn diploma

Kwantiteit en kwaliteit: hoe bewaak je het evenwicht?

Veel hogere onderwijsinstellingen willen graag dat meer opleidingen gaan deelnemen aan de pilot flex-studeren. Naarmate opleidingen meer flexibiliseren, wordt het kwantitatief rendement een steeds lastiger gegeven: 'flex-studenten' hebben invloed op de rendementen en op de (diploma)bekostiging.

Dit kan een uitdaging opleveren bij instellingsaccreditaties en accreditaties van opleidingen: hierbij wordt immers ook gekeken naar het rendement van de opleidingen (doorstroom en uitstroom). Instellingen in bekostigd onderwijs hebben op dit punt een grote verantwoordelijkheid: het gaat om publiek geld.

Kern van de vraag: in hoeverre houden panels bij instellings- en opleidingsaccreditaties rekening met het effect dat flex-studeren heeft op het rendement? Wat kunnen opleidingen zelf doen om een evenwichtige beoordeling op kwaliteit te krijgen, ook als er kritische vragen en opmerkingen zijn over het kwantitatieve rendement?

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

Volgens het huidige NVAO beoordelingskader 2018 is het opnemen van rendementcijfers geen vereiste meer. Bij een InstellingsToets Kwaliteit kijken panels soms wel naar de door de instelling gepubliceerde rendementcijfers en kunnen ze de opleidingen vragen wat ze doen om uitval te beperken. Als instelling moet je daar dan een verhaal bij hebben. Een uitleg over de manier waarop het rendement tot stand komt is belangrijk om context te geven aan de cijfers bij beoordelingen. De cijfers krijgen dan een betekenis, en je kunt uitleggen waarom ze bijvoorbeeld lager zijn dan voorzien. Daarnaast is uitval van studenten minder erg als blijkt dat ze overstappen of doorstromen naar een andere opleiding.

CASUS 13

Flexibiliseren en visiteren: competente panels en gedeeld eigenaarschap.

Studentroutes: Eigen tempo, Modulair studeren, Buiten de gebaande paden, Mijn diploma

Wat is de kwaliteit van de kwaliteitscheck?

Een duale bacheloropleiding is deelnemer aan het Experiment Leeruitkomsten en heeft zich in enkele jaren tijd op verschillende vlakken geflexibiliseerd. Tijdens de beoordeling van de opleiding in het kader van het Experiment Leeruitkomsten in oktober 2018 blijkt het visitatiepanel onvoldoende voorbereid op de aangepaste eisen van het *Protocol Beoordeling bestaande experimenten leeruitkomsten*. Panelleden kregen tijdens de visitatie een onderlinge discussie over hoe zij moesten bepalen of de opleiding voldoende zou zijn geflexibiliseerd en wat precies de eisen waren. De opleiding kreeg hierdoor het gevoel niet goed uit de verf te komen.

Deze casus gaat over competente panels (visitatiecommissies) die qua samenstelling en kennis in staat zijn om hun taak adequaat te verrichten, juist ook in tijden van flexibilisering van programma's en

opleidingen. Het gaat ook om gedeeld eigenaarschap: het bewaken van de kwaliteit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de opleiding en de externe beoordelaar. Kern van de vraag: hoe zorgen we met elkaar voor de 'kwaliteit van de kwaliteitscheck'?

› Oplossingsrichtingen en handreikingen

Het is belangrijk dat het panel van tevoren goed getraind is en op één lijn zit als het gaat om de beoordelingscriteria en de interpretatie daarvan. De mate waarin een panel in staat is proces- en plan gericht te kijken en minder te beoordelen op gerealiseerde resultaten heeft effect op de uitkomst van de beoordeling van de opleiding.

Een belangrijk vertrekpunt is het onderwijsconcept voor flexibilisering zoals het door de hogeschool / opleiding zelf is voorgesteld (aan de NVAO) bij de start. Accreditatiepanelen gaan na of het onderwijsconcept ook zo is geïmplementeerd met wellicht gemotiveerde aanpassingen na opgedane ervaringen. 'Maakt de opleiding waar wat zij belooft?', dat is voor panelen een belangrijk aangrijpingspunt waarbij enkele ingrediënten wel of niet aanwezig kunnen zijn. Maar bovenal geldt: de individuele student bepaalt welke invulling van flexibilisering hem/haar past na (dat wel) goed geïnformeerd te zijn door de opleiding over alle mogelijkheden van flexibilisering en de betekenis daarvan. De uitkomst kan zijn dat de student kiest voor het leeraanbod van de opleiding. Daar is dan niets mis mee. Het is aan de opleiding om een voorstel te doen voor het juiste panel. Zo'n panel moet goed voorbereid het proces ingaan. Het Evaluatiebureau of de zelfstandig opererende secretaris zorgt een goede procesgang rondom de beoordeling.

Bureau, secretaris en panelleden opereren uiteraard onafhankelijk, maar als opleiding ben je opdrachtgever. Dat betekent dat je ook iets te zeggen hebt over de voorbereiding. De rol van de secretaris is hierin cruciaal: die is vanaf de voorbereiding de spin in het web, de verbinder die ervoor moet zorgen dat lijnen soepel lopen en het gesprek goed op gang blijft. Een goede voorbereidingsbijeenkomst door het evaluatiebureau en/of de secretaris is daarom essentieel. Juist daarom

is het belangrijk om van tevoren te verhelderen welke stappen de opleiding goed gewaarborgd wil zien.

Tot slot: als het gaat om de samenstelling van een panel, kan de NVAO op hoofdlijnen aansturen en richting aangeven. Training van secretarissen en voorzitters (panel) door de NVAO is een van de belangrijke punten, samen met het treffen van een goede voorbereiding.

CASUS 14

Tussentijds vernieuwen van het onderwijsprogramma: doen of uitstellen?

Studentroutes: Eigen tempo, Buiten de gebaande paden, Mijn diploma

Sleutelen aan een rijdende trein?

Een HBO-bachelor opleiding is vier jaar geleden geaccrediteerd. Op basis van allerlei ontwikkelingen in het werkveld moet het programma grondig worden herzien. De verantwoordelijke commissie zou hier graag mee aan de slag gaan om weer aan te sluiten bij de actualiteit in het vakgebied. Hierdoor verandert het programma echter rigouzeus, waardoor men bij de komende opleidingsaccreditatie twee verschillende programma's moet verantwoorden. De aanpassing wordt daarom twee jaar uitgesteld zodat de vernieuwingen hand in hand gaan met de volgende accreditatiecyclus.

Deze casus gaat over het onderweg herzien van een opleidingsprogramma. Dat is nodig en wenselijk: de interactie tussen ontwikkelingen in het werkveld en wat dat betekent voor een opleiding wordt sterker, een opleiding moet zich blijven ontwikkelen en meebewegen. Hoe pak je die continue vernieuwing aan, terwijl je ook wilt en moet blijven voldoen aan geldende kwaliteitsstandaarden? Hoe sleutel je aan een rijdende trein?

› Oplossingsrichting en handreikingen

Je mag een opleiding altijd veranderen, op voorwaarde dat de identiteit van de opleiding hetzelfde blijft. In kwaliteitstermen: Het opleidingsnummer (ISAT code) in het CROHO moet gelijk blijven. Dat betekent dus dat er van alles aan wijzigingen mogelijk is, ook tussen twee accreditaties in, zolang de inhoudelijke kern maar is gewaarborgd. Is dat niet het geval, dan moet je erover nadenken of de opleiding misschien als nieuwe opleiding (inclusief macro-doelmatigheidsaanvraag en TNO) ingeschreven moet worden. Maak dus als opleiding een helder onderscheid tussen plannen en “werk in uitvoering”, zodat een en ander ook in dat licht door de visitatiecommissie moeten worden gezien. Geef daarnaast aan op welke punten beoordeling van de gerealiseerde kwaliteit mogelijk is. Deze transparantie helpt de visitatiecommissie om een compleet beeld te krijgen van de opleiding in zowel de “oude” als de “nieuwe” stijl.

Panels die de kwaliteit van de opleiding beoordelen moeten om kunnen gaan met bijvoorbeeld veranderingen van jaar 1 en 2, en de gerealiseerde kwaliteit en het uitfaseren van jaar 3 en 4. Ze krijgen in de praktijk vaak te maken met situaties waarin delen van het curriculum al vernieuwd zijn en andere nog niet, waardoor sommige cohorten het oude programma nog afmaken en andere cohorten nieuw onderwijs volgen. De beoordeling van een panel is in zo'n situatie dan dus een mix: er wordt gekeken naar de kwaliteit van plannen, én naar gerealiseerde kwaliteit. Belangrijk is dan natuurlijk dat goed kan worden vastgesteld wat het eindniveau is van de studenten van jaar 3 en 4.

Betekent dit dan ook dat je tijdens de rit eindtermen mag veranderen? Het antwoord is ja, dat kan elk jaar opnieuw. Deze moeten dan wel worden gelegitimeerd vanuit het vakgebied en werkveld. Daarnaast is er een domein-specifiek referentiekader voor gemeenschappelijke opleidingen. Ook daar moet je toe kunnen verhouden. Binnen dat kader kunnen eindkwalificaties van gelijksoortige opleidingen verschillen, dat is geen bezwaar.

Wat zeggen kwaliteitsexperts over dit thema?

De belangrijkste overwegingen van de kwaliteitsexperts met betrekking tot dit thema zijn al in de oplossingsrichtingen opgenomen.

In het volgende hoofdstuk blikken we verder vooruit, en beschrijven we welke ontwikkelingen op het gebied van kwaliteitszorg in de (nabije) toekomst te verwachten zijn, en hoe deze van invloed kunnen zijn op dit thema en de anderen.

Blik op de toekomst: beleidsmatige ontwikkelingen omtrent flexibilisering en kwaliteitszorg

In dit tweede deel van de publicatie nemen we u mee in de laatste beleidsmatige ontwikkelingen op het gebied van flexibilisering van het hoger onderwijs in relatie tot externe kwaliteitszorg en wet- en regelgeving.

We beginnen met capita selecta rondom flexibiliseren uit de Strategisch Agenda Hoger Onderwijs en onderzoek, die in december 2019 is verschenen⁶. Vervolgens schetsen we de belangrijkste contouren van een eerste uitwerking om die strategische ambitie rondom het flexibiliseren van het hoger onderwijs mogelijk te maken. We pretenderen niet volledig te zijn en we zijn ons ervan bewust dat we alleen de huidige stand van zaken weergeven. Onze schets van ontwikkelingen is vooral bedoeld als aanvulling op de bloemlezing van casussen uit de huidige praktijk. We willen laten zien dat dit thema volop in beweging is en dat er op termijn meer ruimte zal zijn om de uitdaging het onderwijs te flexibiliseren mogelijk te maken, zonder aan kwaliteit in te leveren.

Strategische ambitie flexibiliseren hoger onderwijs: Capita Selecta

In de Strategische Agenda worden de ideeën vanuit het ministerie van OCW inzake flexibilisering verwoord. Onderstaande alinea's zijn citaten uit de tekst van hoofdstuk 5 uit de Agenda: 'Hoger onderwijs dat voldoende flexibel is om op de behoeften van de student in te spelen.' De citaten geven een goed beeld van de richting waarin ons hoger onderwijs dient te bewegen.

⁶ Strategische Agenda Hoger onderwijs en onderzoek 'Houdbaar voor de toekomst' (december 2019)

- De ambitie is dat over vier jaar meer instellingen flexibel onderwijs hebben waarmee goed en snel wordt ingespeeld op de vraag van steeds diverser wordende studenten, waaronder (werkende) volwassenen. Het aantal en aandeel (werkende) volwassenen in het hoger onderwijs is dan substantieel toegenomen. (...)
- De ambitie is ervoor te zorgen dat ook publieke instellingen zich meer en beter gaan toeleggen op onderwijs voor (werkende) volwassenen en zo hun maatschappelijke rol vervullen. (...)
- Naast bij- en nascholing, is ook opscholing van belang. Van afgestudeerden wordt verwacht dat zij hun eigen ontwikkeling kunnen blijven sturen. Daarom is meer aandacht voor eigen regie en (mede)verantwoordelijkheid van de student voor de inrichting van diens opleiding in het hoger onderwijs wenselijk. (...)
- Bij flexibilisering van opleidingen gaat het om de mogelijkheden te variëren in vorm, tijd, tempo en plaats en om de ruimte voor de student voor het maken van eigen keuzes. (...)"
- Voor flexibilisering zijn op korte termijn aanpassingen in de wet- en regelgeving nodig. Doel is hierbij dat de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) instellingen stimuleert en helpt om hun onderwijs flexibel en op maat van de student in te richten. Daarbij moeten de kwaliteit en het niveau van de opleidingen vanzelfsprekend gewaarborgd blijven.
- In het lopende beleidstraject over instellingsaccreditatie, als uitwerking van de verkenning naar balans tussen kwaliteitsborging en ervaren lasten zal ook onderzocht worden of in het kwaliteitszorgsysteem aanpassingen moeten worden gedaan voor meer flexibiliteit. Hierbij zullen de ervaringen worden meegenomen met accreditatiebeoordelingen van flexibele opleidingen in het lopende experiment leeruitkomsten. Ook zal worden bezien welke lessen uit de pilots voor instellingsaccreditatie getrokken kunnen worden. (...)
- OCW gaat flexibele deelname (= inschrijven per studiepunten) aan geaccrediteerde opleidingen mogelijk maken. Voor werkende volwassenen is het van belang om hun opleiding te kunnen afstemmen op pieken en dalen in de drukte in werk en privéleven. Dat betekent dat het mogelijk moet zijn om de opleiding

te faseren, temporiseren of te versnellen. Het bieden van flexibele, modulaire deelname verlaagt de drempel en bevordert de toegankelijkheid. (...)

De hierboven genoemde maatregelen hebben effect op het laten aansluiten van onderwijsaanbod op de behoeften van (werkende) volwassenen. Het is van even groot belang om aandacht te hebben voor het stimuleren van de vraag naar leven lang ontwikkelen. Het moet voor de werkende volwassene aantrekkelijk zijn om weer te gaan leren. Het actieprogramma Leven Lang Ontwikkelen is gericht op het versterken van de leercultuur en het verlagen van drempels voor de gehele beroepsbevolking. In het kader van dat actieprogramma wordt gewerkt aan een uitgavenregeling, het zogenoemde STAP-budget (Stimulering Arbeidsmarktpositie), die in plaats komt van de fiscale aftrek van scholingskosten. Dit heeft tot doel de individuele vraag en deelname te stimuleren.

Contouren implementatie strategische ambitie flexibilisering HO

Om de strategische ambitie rond flexibilisering van het hoger onderwijs mogelijk te maken zijn er al allerlei voornemens, ontwikkelingen en concrete acties gaande op het gebied van wet- en regelgeving en externe kwaliteitszorg. In deze paragraaf geven we een korte beschrijving van ontwikkelingen die in de vorige paragraaf al genoemd werden, met een verwijzing naar de originele bronnen.

Ontwikkeling: mogelijke aanpassingen in wet- en regelgeving

In het kader van de pilots flexibilisering heeft het ministerie van OCW een inventarisatie gehouden rondom het wegnemen van belemmeringen uit kaders en wetgeving. Ook binnen de zone flexibilisering worden over het onderwerp 'wettelijke belemmeringen' gesprekken gevoerd (zie o.a. www.scienceguide.nl/2020/09/de-whw-een-analoge-wet-in-een-digitaal-tijdperk). Er zal in de komende jaren verder worden gewerkt aan aanpassingen in wet- en regelgeving zodat instellingen beter in staat zijn om hun onderwijs flexibel in te richten en aan te bieden.

Ontwikkeling: Instellingsaccreditatie

In 2019 heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de Tweede Kamer een brief gestuurd over de aanpak van ervaren regeldruk ten behoeve van kwaliteitszorg in het hoger onderwijs en het belang van kwaliteitscultuur, als resultaat van een verkenning die OCW met de onderwijskoepels en de studentenorganisaties heeft gedaan. De minister kondigde toen aan met het onderwijsveld de uitwerking van een instellingstoets ("instellingsaccreditatie") nader te doordenken. Met die instellingstoets geeft de overheid de erkenning dat een onderwijsinstelling zelf de kwaliteit van haar onderwijs waarborgt en verbetert, zonder dat de overheid dit voor elke opleiding afzonderlijk nog beoordeelt.

Op 11 februari 2021 schrijft de demissionaire minister dat er breed draagvlak is voor een stelselwijziging in de kwaliteitszorg, waarbij vanaf 2024 wordt overgestapt op instellingsaccreditaties⁷. Dat betekent dat instellingen in het hoger onderwijs zelf verantwoordelijk worden voor de kwaliteitsborging van hun opleidingen.

Volgens de minister is de huidige kwaliteitszorg niet responsief genoeg in het licht van de toegenomen flexibilisering van het opleidingsaanbod. "Het huidige kwaliteitszorgstelsel kan tot nu toe veel verschillende soorten onderwijs accommoderen, maar moedigt de instelling niet aan om vormen van kwaliteitszorg te ontwikkelen die passen bij de diversiteit van het onderwijs. Dit is juist van belang nu flexibilisering van het hoger onderwijs nodig is om leven lang ontwikkelen een stap verder te brengen", schrijft minister Van Engelshoven.

Concreet worden vanaf 2024 alleen individueel de instellingen nog beoordeeld door de NVAO. De opleidingen worden dus niet meer door de NVAO beoordeeld. "In een nieuw kwaliteitszorgstelsel worden alle instellingen die geaccrediteerd hoger onderwijs aanbieden door de NVAO beoordeeld aan de hand van een zes-jaarlijkse toets voor instellingsaccreditatie", licht de minister toe. "De periodieke opleidingsbeoordelingen op basis van onafhankelijke en deskundige peer review blijven verplicht, maar worden uitgevoerd onder de volledige regie van de instellingen zelf."

⁷ www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/02/11/brief-aan-tk-inzake-instellingsaccreditatie

Toch betekent deze stelselwijziging niet dat opleidingsaccreditatie vanaf 2024 helemaal tot het verleden behoort. Wanneer instellingen de instellingsaccreditatie niet halen, blijft de NVAO verantwoordelijk voor de kwaliteitsbewaking op opleidingsniveau. "Bij een negatief oordeel op de toets voor instellingsaccreditatie, ofwel direct in eerste instantie, ofwel nadat blijkt dat tekortkomingen niet binnen twee jaar zijn weggenomen, blijft de opleidingsaccreditatie plaatsvinden op de wijze waarop dit in het huidige stelsel ook het geval is."⁸

Het huidige kwaliteitszorgstelsel kan tot nu toe veel verschillende soorten onderwijs accommoderen, maar moedigt de instelling niet aan om vormen van kwaliteitszorg te ontwikkelen die passen bij de diversiteit van het onderwijs. Dit is juist van belang nu flexibilisering van het hoger onderwijs nodig is om leven lang ontwikkelen een stap verder brengen. Op dit punt loopt het systeem van opleidingsaccreditatie aan tegen iets dat we allang weten: een universiteit of hogeschool is meer dan de som der opleidingen. Instellingen investeren in flexibeler onderwijs ten behoeve van de studenten en werkgevers in aansluiting op een veranderende arbeidsmarkt en maatschappelijke ontwikkelingen in een globale context. Zij ontwikkelen ook onderwijs in de vorm van modules, minoren, programma's en andere onderwijseenheden die buiten of tussen formele opleidingen in vallen. Als de overheid zich uitspreekt over de waarde van het onderwijs, in het belang van studenten, werkgevers en samenleving in den brede, moet haar oordeel ook betrekking kunnen hebben op de kwaliteitsborging van andere onderwijseenheden. Een voorbeeld daarvan zijn microcredentials. Instellingen kunnen de kwaliteit daarvan niet op dezelfde manier borgen als bij gehele opleidingen en moeten hiervoor nieuwe manieren van kwaliteitszorg ontwikkelen. Een stelsel met instellingsaccreditatie schept daarvoor de beste voorwaarden, en stimuleert de instelling tot het ontwikkelen van een kwaliteitszorgsysteem dat ook de kwaliteit borgt van andere onderwijseenheden dan de opleiding, passend bij de diversiteit en flexibilisering van het hoger onderwijs.

⁸ Met dank aan ScienceGuide, Frans van Heest www.scienceguide.nl/2021/02/er-komt-een-eind-aan-opleidingsaccreditaties-door-de-nva0

Bij de beoordeling van het kwaliteitszorgsysteem moet de borging van de kwaliteit van het diplomagerichte onderwijs voorop staan. Wel kan op voorstel van de instelling de reikwijdte van de beoordeling worden uitgebreid naar de borging van onderdelen van opleidingsprogramma's, zoals uitstroomprofielen, leerroutes, minoren, modules en het uitgeven of valideren van microcredentials. Dit heeft geen directe gevolgen voor de bekostiging noch voor de accreditatie van dat onderwijs maar maakt wel mogelijk dat instellingen met elkaar, mogelijk in nationaal en Europees verband, toewerken naar een systeem waarin de kwaliteit en validering van kleinere onderwijseenheden bewaakt en gestimuleerd wordt.

Ontwikkelingen flexibele deelname aan geaccrediteerde opleidingen

In juni 2020 is de kamermotie flexstuderen ingediend, waarin de kamer de regering verzoekt de pilot Flexstuderen⁹ zo snel als mogelijk wettelijk te verankeren, zodat in ieder geval uiterlijk per 1 september 2023 het betalen per studiepoint structureel mogelijk wordt bij alle opleidingen en instellingen.

Ontwikkelingen stimuleringsregelingen Leven Lang Ontwikkelen

Het STAP-budget waarbij werkenden en niet-werkenden een persoonlijk ontwikkelbudget krijgen van maximaal € 1.000,- per jaar wordt per 1 januari 2022 ingevoerd. De regeling is in grote lijnen uitgewerkt en de definitieve regeling wordt in de loop van 2021 verwacht. Op de website www.stap-budget.nl vind je alle actuele informatie over het STAP-budget.

⁹ www.tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/detail/ebc41acc-f92a-4402-8b1c-dfbf-c5e2273c#id753fc791

Ter afsluiting

*Wat leren we van deze bloemlezing van casussen uit de praktijk?
En welk perspectief biedt de blik op de toekomst?*

In ieder geval stellen we vast dat het Hoger Onderwijs, en alles wat daarmee samenhangt op het gebied van wet- en regelgeving, volop in beweging is. Die beweging gaat in de richting van meer flexibel onderwijs, dat aansluit bij de behoefte van studenten. Zowel bij de behoefte van jongvolwassen studenten, een doelgroep die steeds diverser wordt en daarmee andere behoeftes krijgt, als bij de werkende volwassenen die in het kader van een leven lang ontwikkelen een bijpassend onderwijstraject zoeken.

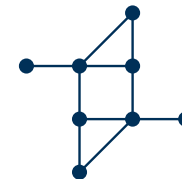
We leren ook dat binnen de huidige wet- en regelgeving al veel mogelijk is om flexibel onderwijs te verzorgen, dat voldoet aan de kwaliteitsstandaarden van het Hoger Onderwijs. En we zien ook dat er nog genoeg werk aan de winkel is. Dat werk ligt binnen de eigen instelling, waar allerlei praktische zaken geregeld moeten worden om geflexibiliseerd onderwijs en bijbehorende kwaliteitszorg vorm te geven. Voorbeelden zijn de manier waarop examencommissies zich organiseren, de aandacht van het interne kwaliteitszorgsysteem voor niet direct opleidings-gebonden aanbod, het inrichten van administratieve processen en het regelen van de verantwoordelijkheid met betrekking tot onderwijseenheden. Om maar eens enkele van de vele uitdagingen te noemen...

Ook buiten de instelling liggen uitdagingen: hoe kunnen we invloed uitoefenen op de veranderingen in wet- en regelgeving? Hoe kunnen we meedenken, dan wel samenwerken in het realiseren van de ambities van de Strategische Agenda?

Want één ding is zeker: dit kunnen we niet alleen! Meer flexibel hoger onderwijs vraagt ons om over grenzen heen te kijken, om de handen ineen te slaan en om samen meters te maken. In die zin gaan we dan ook door waar we mee begonnen zijn. Met het Versnellingsplan van SURF, als zone flexibilisering en meer specifiek nog, als werkgroep Kwaliteitszorgvraagstukken. Wordt vervolgd!

Namens de werkgroep Kwaliteitsvraagstukken,

Frank Vriens,
Senior beleidsadviseur, Leer en Innovatiecentrum, Avans Hogeschool

Colofon

Impact van flexibele studentroutes op kwaliteitszorg

Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT – Zone Flexibilisering van het onderwijs

Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT

Frank Vriens (Avans Hogeschool), Rabia Aznag (Avans Hogeschool), Robert Bouwhuis (Hogeschool Rotterdam), Maaïke van Hennik (Hogeschool Leiden), Koojsje Diekema (Hanzehogeschool Groningen), Marina Brinkman (Breda University of Applied Sciences), Astrid Teunissen (Universiteit Utrecht)

Panel kwaliteitsexperts: Henri Ponds (NVAO), Dirk Haen (Ministerie van OCW), Marianne van Exel (Ministerie van OCW), Willem van Raaijen (Hobbeon)

Begeleiding en tekstredactie: Caroline Perrée (CARPER)

Projectondersteuning: Sam Stuijver (Versnellingsplan)

Vormgeving: TWIET Creative Marketing

Maart 2021

Op deze uitgave is de Creative Commons Naamsvermelding 4.0-licentie van toepassing. Maak bij het gebruik van dit werk vermelding van de volgende referentie: Vriens, F., Aznag, R., Bouwhuis, R., Van Hennik, M., Diekema, K., Brinkman, M., Teunissen, A. (2021) Impact van flexibele studentroutes op kwaliteitszorg. Utrecht: Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT.

Meer informatie en onze publicaties vind je op
www.versnellingsplan.nl